

Havaintojen tekijöistä

Pälkäneen itäosan eli entisen Luopioisten kunnan alueelta on satunnaisia perhoshavaintoja 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Vanhin tieto koskee lajia *Acronicta aceris*, joka on tavattu Puutikkalassa noin vuonna 1870 (Leopold; Martikainen & Seuranen, 1988). Muuten ensimmäiset tiedot Luopioisten perhosista on muistiin merkinnyt E. Kärki, joka Aitoossa havaitsi muun muassa amiraalin (*Vanessa atalanta*) 1922 (Kaisila, 1962). T. H. Wessman teki havaintoja pääasiassa Puutikkalan kylässä 10.–25.7.1949 (mm. *Sterrhia dimidiata* ja *Acosus terebra*). Esko Kangas perheineen havainnoi Luopioisten perhosia vuodesta 1952 (mm. *Polia nebulosa*). Leimo Kangas teki vuosina 1954–1962 monia perhoslajien ensihavaintoja ja ilmoitti ekspansio-lajeista muun muassa lajit *Axylija putris* (1960) ja *Eupithecia lariciata* (1961; Kaisila, 1962). Jaakko Kangas tutki myös Luopioisten perhosia muutettuaan Pälkäneelle vuonna 1952. Muutamia muitakin, lähinnä hajahavaintoja, on tiedossa 1950-luvulta: Päiviö Latvus merkitsi muistiin perhosia Aitoossa 1955, Matti Leivo keräsi pienen kokoelman Aitoossa 1955–1956, Markku Leivo havaitsi *Orthosia gracilis* -lajin 1958. Urho Mäkirinta talletti kasvien ohella myös joitakin perhosia, kuten isopäiväkiitäjän (*Macroglossum stellatarum*) 23.6.1958 ja malvamittarin (*Larentia clavaria*) 1956, Jorma Sauvonsaari löysi muun muassa lajit *Anaitis praeformatan* 1956 ja *Catocala adulteran* 1959.

Vesa Lepistö retkeili 1957 Puutikkalan kylässä ja teki havaintoja perhosista, kuten lajista *Acronicta aceris*. Vuosina 1957–1971 aloittivat silloiset kouluopijat metsäteknikko Jaakko Kankaan johdolla perhosten keräilyn Luopioisissa ja Pälkäneellä. Kirjoittajien Matti Aholan, Lauri Salosen ja Arto Tyrnin lisäksi joukkoon kuuluivat Luopioisista Mauri Säde ja Veikko Kauranen. Ajanjakson loppupuolella koululaiset Pekka Ylikkipari, Jyrki Ali-Kippari, Pentti Heinonen ja Pekka Rantanen tekivät myös havaintoja perhosista.

Kirjoittajista Leimo Kangas aloitti systemaattisen havaintojen tallettamisen 1954 tehden Kukkian Roukunmajalta retkiä etupäässä Holjan ja Puutikkalan välimaastoon 1954–1962. Hän liikkui myös laajemmalti Kukkian saariston erityishabitaateilla. Leimo Kankaan mielenkiinto kohdistui pääasiassa suurperhosiin, joista hän laati vuonna 1961 myös yhteennevoston siihen mennessä tavatuista suurperhoslajeista (Kangas, L. 1961), mutta tallensi myös jonkin verran pikkuperhosia. Matti Ahola tutki melko intensiivisesti alueen perhosfaunaa Rautajärven, Kantolan ja Kynnärön kylissä vuosina 1957–1961 ja 1971 sekä Aitoon seudulla 1962–1965 ja Kuohijoella 1966–1967. Alueen muissa osissa hän liikkui satunnaisemmin. Lauri Salonen keräsi perhosia etupäässä Holjan kylän seudulla 1957–1962. Hän myös talletti kokoelman pikkuperhosia vuonna 1960. Myöhemmin alueen perhosia on tutkinut Arto Tyrni vuodesta 1967

Havainnoitsijoista käytetään tekstissä ja liitteenä olevassa lajiluettelossa seuraavia lyhenteitä.

Vuosiluvut ovat henkilön tiedossa olevat keräilyvuodet Luopioisissa.

AT	Arto Tyrni	1967–	LS	Lauri Salonen	1957–
EK	Esko Kangas	1952–1992	LSI	Leo Sippola	satunnaishavaintoja
EP	Erkki Peltonen	1979	MA	Matti Ahola	1957–
ES	Esko Saarela	satunnaiskäyntejä	ML	Markku Lehtinen	1960-luku
EV	Erkki Virtanen	satunnaishavaintoja	MLO	Markku Leivo	1957–1958
HA	Hannu Alén	satunnaiskäyntejä	MLV	Matti Leivo	1955–1956
HK	Heikki Kronholm	1992–1994	MP	Matti Pihlajisto	1960-luku
HKS	Hannu Kangas	satunnaiskäyntejä	MS	Mauri Säde	1950-luku –
HP	H. Pitkäranta	satunnaiskäyntejä	OH	Olavi Helminen	satunnaiskäyntejä
HS	H. Saarinen	satunnaishavainto	OS	Olavi Savolainen	satunnaishavaintoja
IP	Ilkka Pollari	satunnaiskäyntejä	PH	Pentti Heinonen	1960–1962
IR	Ilari Rasimus	satunnaiskäyntejä	PL	Päiviö Latvus	1955
IRI	I. Räväsmäki	satunnaishavainto	PR	Pekka Rantanen	1960–1962
IS	Ilkka Seuranen	satunnaiskäyntejä	PV	Pekka Vantanen	satunnaiskäyntejä
JA	Jyrki Ali-Kippari	1960-luku	PY	Pekka Ylikkipari	1960-luku
JH	Jyrki Heikkinen	1990-luku	RM	Risto Martikainen	satunnaiskäyntejä
JJ	Juha Jokinen	2003–2005	RTA	Reijo Teriahon arkisto	
JK	Jaakko Kangas	1952–1990	SK	Sakari Kerppola	satunnaiskäyntejä
JL	Jarkko Leivo	satunnaiskäyntejä	SS	Seppo Sievänen	1950-luku
JSI	Jorma Sauvonsaari	1950-luku	TP	Tero Piirainen	satunnaiskäyntejä
JSL	Juha Salokannel	satunnaiskäyntejä	TPE	Taito Pesonen	1977–
JSN	Juha Savolainen	satunnaiskäyntejä	TS	Tatu Sallinen	satunnaiskäyntejä
JT	Jouni Tittonen	satunnaiskäyntejä	TW	T. Wessman	1940-luku
JV	Jussi Vilén	1971	UM	Urho Mäkirinta	1960-luku
KJ	Kari Järventausta	satunnaiskäyntejä	VK	Veikko Kauranen	1957–1962
KM	Keijo Mattila	1982–	VL	Vesa Lepistö	1957
KT	Kari Töyrylä	1971	VV	Veli Vikberg	satunnaishavaintoja
LK	Leimo Kangas	1954–	YR	Yrjö Ranta	satunnaiskäyntejä

lähtien pääasiassa Kuohijoella. Tyrni on osallistunut myös valtakunnalliseen yöperhosseurannan Nocturna-tutkimukseen ja uhanalaisten kasvien ja eläinten (UHEKS) seurantaan. Tämän vuosituhannen havainnot ovat suurelta osin hänen tekemiään. Keijo Mattila havainnoi perhosia Rautajärvellä 1982–2000 retkeillen paljon myös muualla. Hän talletti myös pikkuperhosia. Myöhemmin hän on tutkinut etupäässä muita hyönteisryhmiä, kuten vesiperhosia, verkkosiipisiä ja nivelkärsäisiä.

Perhosille otollisia ympäristöjä

Luopioinen sijaitsee Pirkanmaan kaakkoiskulmassa Päijät-Hämeen ja Kanta-Hämeen rajamailla. Sen luontoon on suuresti vaikuttanut alueen keskellä sijaitseva oligotrofinen Kukkianjärvi, joka kuuluu Hauhon reittiin (Kangas, 1961). Lähes koko Kukkian vesialueella on Natura 2000 status. Suojelu perustuu vesilakiin (Ympäristöhallinnon verkkopalvelu). Alue on osittain myös rantojensuojeluohjelman kohde. Pirkanmaan seutukaavassa on SL1-merkintä Länsi-Kukkian rantojensuojeluohjelman alueella. Länsi-Kukkian saarien kolmesta vierekkäisestä suojelualueesta muodostuu aluekokonaisuus: yksityiset Vitasaaret, kunnan omistama osa Iso-Vekunasta pikkusaarineen ja yksityiset Pärnän saarta ympäröivät pikkusaaret. Osa kunnan omistamasta Rajalan saaresta on lehmusmetsän suojelualue. Kortteenpohjan suojelualue sisältää myös koskemattomia pikkusaaria. Kunnan itärajalalla on suojeltu Leppäjärvi.

Muita suurempia järviä ovat Ämmätsänjärvi, Kynärönjärvi, Kuohijärvi (luoteisosa), Vehkajärvi (lounaisosa) ja Pälkäneveden Jouttesselkä. Pienempiä järviä ja

lampia on eri puolilla aluetta. Perhostutkimuksen kannalta vesistöjen rannoilla olevat ruoikot, saraikot ja muut kosteikot ovat mielenkiintoisia. Rantakasveista perhosille tärkeimmät ovat järviruoko (*Phragmites australis*), osmankäämit (*Typha*-lajit), kaislat (*Scirpus*-lajit) ja eräät sarat (*Carex*-lajit). Muutamat Kukkiajärven lahdet ja salmet, kuten Rautajärvenlahti, Holjanlahti sekä Lepsin- ja Pirunsalmi ovat tyyppisiä ruovikkolajien esiintymispaikkoja. Lähes umpeen kasvaneet Kortejärvi ja Ritalampi Kantolan kylässä sekä Halisevanjärvi Aitoossa ovat taas esimerkkejä monipuolisesta kosteikosta.

Etelä-Hämeen halki kulkee liuskeviviyöhyke, johon myös Luopioinen pääosin kuuluu. Kallioperä tulee esiin monin paikoin, varsinkin Kukkiajärven ympäristössä. Korkeimmat vuoret kohoavat 140–170 m merenpinnan yläpuolelle. Alueen korkein kohta on Hirvivuori 171,9 m Kynärön ja Padankosken välissä. Kallioperän yleisimmät kivilajit ovat suonigneissi ja granodioriitti, mutta myös graniittia, amfiboliittia ja kalkkikiveä löytyy (Kuitunen, 2012). Varsinkin kalkkikivi on perhoskasvien kannalta tärkeä kivilaji. Kuohijoen Haikaniemessä on vanha kalkkikaivos. Perhosia on käyty kalliialueilla katsomassa etupäässä seuraavilla alueilla: Haikanvuori (Kuohijoella), Vahlevuori ja Hirvivuori (Padankoskella), Tepulinna ja Mustikkavuori (Aitoossa), Vuorenmaanvuori ja Palkkivuori (Kynäröllä) sekä Nuorioisvuori (Säynäjärvellä). Kallioiden kasvillisuus on niukkaa. Varsinaisia kalliokasveja ovat muun muassa kalliokohokki (*Silene rupestris*), mäkitervakko (*Lychnis viscaria*) ja maksaruohot (*Sedum*), mutta kalliolle kiipeävät myös monet ympäröivien metsämaiden kasvit.

Keijo Mattila 2014

Ruovikoita esiintyy monissa Luopioisten järvien lahdissa. Ne ovat monen perhosen elinpiiriä, esimerkiksi ruokokoisa (*Chilo phragmitellus*), turakoisa (*Calamotropha paludella*), rantaheinäyökkönen (*Acronicta albovenosa*) ja rantajuuriyökkönen (*Lateroligia ophiogramma*) käyttävät järviruokoa (*Phragmites*) ravinnokseen. Kuvassa Rautajärvenlahtea ilta-auringon valossa.